

Araştırma Makalesi

Sosyoekonomik Değişkenlerin Öğrencilerin Öğrenim Gördükleri Lise Türlerine Etkisi: Karşılaştırmalı Bir Analiz

The Effect of Socioeconomic Variables on Types of High Schools that Students Attend: A Comparative Analysis

Ömer Faruk ABİDE Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü ofabide@gmail.com https://orcid.org/0000-0002-1386-9894	Tayip DUMAN Prof. Dr. Bozok Üniversitesi Eğitim Fakültesi tayip.duman@bozok.edu.tr https://orcid.org/0000-0003-2030-7176	
Makale Gönderme Tarihi 29.01.2021	Revizyon Tarihi 07.02.2021	Kabul Tarihi 10.02.2021

Öz

Bu çalışmanın genel amacı, ailelerin sosyoekonomik özellikleri ile öğrencilerin öğrenim gördükleri lise türleri arasında anlamlı bir ilişki var mıdır? sorusuna cevap aramaktır. Araştırma betimsel nitelikte bir çalışma olup, tarama modeline göre hazırlanmıştır. Verilen toplanmasında araştırmancının amacına uygun olarak hazırlanan anketten faydalanılmıştır. Araştırma ile elde edilen bulgular doğrultusunda ailelerin aylık gelir düzeyleri ile öğrencilerin öğrenimlerine devam ettikleri lise türleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Aynı şekilde anne-babaların eğitim durumlarının da öğrencilerin öğrenim gördükleri lise türleri üzerinde etkisi olduğu belirlenmiştir. Bunlara ek olarak anne-babaların meslekleri ile öğrencilerin öğrenim gördükleri lise türleri arasında da anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Buna göre ailelerin gelir düzeyleri ve anne babaların eğitim düzeyleri arttıkça öğrencilerin akademik açıdan daha başarılı lise türlerinde eğitim aldıkları söylenebilir. Ayrıca memur çocuklarının daha çok Fen Liseleri ve Anadolu liselerinde, serbest meslekle uğraşanların ve işçi çocuklarının da daha çok İmam Hatip liseleri ve Mesleki ve Teknik liselerde öğrenim gördükleri sonucuna varılabilir.

Anahtar Kelimeler: Sosyoekonomik değişkenler, lise türleri, kay kare testi, eğitim sosyolojisi

Abstract

The purpose of this study is to seek an answer to the question of whether socioeconomic status of parents has a significant effect on types of high schools that their children attend. The study is based on descriptive survey model. To collect data, a questionnaire designed in accordance with the purpose was utilized. Considering the findings obtained from the research, a significant relationship was found between monthly income of parents and types of high schools where their children studied. Likewise, it was identified that educational background of parents also had an impact on schools that children attended. In addition, a significant relationship was determined between professions of parents and schools of their children. Regarding this, it can be stated that as parents' level of income and education increases, their children study at academically more successful high schools. Moreover, it can be concluded that children of civil servants mostly attend Science and Anatolian high schools whereas those of workers and self-employed parents mostly study at Vocational and Technical or Religious high schools.

Keywords: Socioeconomic variables, types of high schools, chi-square test, sociology of education

Önerilen Atıf/Suggested Citation

Abide, Ö.F., Duman, T., 2021, Sosyoekonomik Değişkenlerin Öğrencilerin Öğrenim Gördükleri Lise Türlerine Etkisi: Karşılaştırmalı Bir Analiz, *Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi Dergisi*, 56(1), 290-303

Giriş

Bilgi çağı içerisinde olduğumuz şu günlerde, toplumu ilgilerinden gerek ekonomik, gerek sosyal, gerek teknolojik değişimlerin baş döndürücü bir hızla yaşandığına şahit olmaktayız. Yaşanan bu değişim sürecinde bazı toplumların diğerlerinden farklı bir noktada olduğu, toplumsal dinamiklerini değişimin ve kalkınmanın öncüsü olacak şekilde tasarladığı görülmektedir.

Bugün yaşanan bu değişim sürecinde toplumların gelişmişlik derecesini göstermek için çeşitli ölçütler kullanılmaktadır ve bu ölçütlerin başında toplumların eğitim düzeyleri gelmektedir çünkü kalkınmanın gerçekleşmesi için gerekli olan kaynakların kullanımı insan becerisine bağlıdır ve bu becerileri insana eğitim kazandırmaktadır (Kaya, 1984). O zaman bu süreçte toplumların sahip olduğu en önemli hazineler; insangücü potansiyeli ve bu potansiyelin nitelikli olmasını sağlayacak eğitim sistemleridir.

Bu noktada önemli olan husus; var olan insangücünün eğitim sistemine katılımını sağlamak ve eğitimde fırsat eşitliği sunarak toplumların elindeki en değerli hazine olan insan potansiyelinden en yüksek düzeyde verim alabilmektir. Bu bağlamda ülkelerin çeşitli tedbirler aldıkları ve planlamalarını bu doğrultuda yaptıkları görülmektedir.

Ülkemizde de bu çerçevede bir takım tedbirlerin alındığı ve planlamaların yapıldığı bilinmektedir. Nitekim Türkiye Cumhuriyeti Anayasa'sında kimsenin eğitim öğretim hakkından yoksun bırakılmayacağı ve kadın, erkek herkese fırsat ve imkân eşitliği sağlanacağı hükmüne yer verilmiştir (Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, 1982). Fakat Anayasal zeminde temsil edilen bu hakkın uygulamaya yansımalarında bir takım eksikliklerin olduğu gerçeği de mevcuttur. Milli Eğitim Bakanlığı'nın yayınlanan son istatistiklerinde Türkiye'de eğitim kademelerine göre okullaşma oranları belirlenmiş, okul öncesinde bu oranın %75, ilkokulda %93,62, ortaokulda %95,90, ortaöğretimde %85,01 ve yükseköğretimde %43,37 olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Milli Eğitim Bakanlığı [MEB], 2019). Burada dikkat çeken nokta özellikle merkezi sınavlar ile üst öğrenim kurumuna devamın olduğu dönemlerde okullaşma oranının (ortaöğretim %85, yükseköğretim %43) düşüş göstermiş olmasıdır. Bu noktada özellikle ortaöğretim ve yükseköğretim kademesinde öğrencilerin okula erişimlerinin düşüş göstermesinin eğitimde var olan fırsat ve imkân eşitsizliğinin en görünür hale geldiği alanlardan biri olduğunu söylemek mümkündür (Keyder & Üstündağ, 2006).

Eğitimdeki bu fırsat ve imkân eşitsizliğinin oluşmasında ve eşitsizliklerin öğrencilerin akademik başarısına etki etmesinde farklı değişkenlerin etkisinin olduğu söylenebilir. Ancak eğitimdeki eşitsizliklerin daha çok makro düzeyde ülkenin sosyo ekonomik yapısından, mikro düzeyde ise ailesel faktörlerden kaynaklandığı belirtilmektedir (Tomul, 2007). Bu durumda eğitim faaliyetlerinin ailelerin ekonomik gücüne bağlı hale geldiği söylenebilir. Nitekim yapılan çalışmalarda da bu doğrultuda bulgulara rastlandığı görülmektedir.

Çelikkol & Avcı (2017) çalışmasında ailelerin gelir düzeyi ile çocukların liselere erişimleri arasındaki ilişkiyi incelemiş ve ailelerin gelir düzeyi arttıkça çocukların ortaöğretime geçişte uygulanan merkezi sınavlarda gösterdiği başarı düzeyinin de arttığı bulgusuna ulaşmıştır. Bununla birlikte 2014 yılında yapılan bir diğer çalışmada da ailelerin sosyoekonomik özelliklerinin öğrenci başarısı üzerindeki etkisi incelenmiş ve araştırma neticesinde ailelerin sosyoekonomik donanımlarının çocukların girmiş oldukları sınavlarda özellikle sayısal puan türündeki başarılarında daha etkili olduğu bulgusuna ulaşılmıştır (Çiftçi & Çağlar 2014).

2012 yılında yapılan bir diğer çalışmada ise sosyoekonomik değişkenlerin PISA matematik sonuçları üzerindeki etkisine bakılmış ve Türkiye'de bütçeden eğitime ve araştırmaya ayrılan payın, öğrenci başına yapılan harcama düzeyinin PISA'da başarılı olan ülkelerin gerisinde olduğu belirlenmiştir. Bu durumun da öğrencilerin matematik alan başarısında OECD ortalamasının gerisinde kalmasında etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Aydın, Sarier, & Uysal, 2012).

Engin'in (2009) Ankara ili genelinde yaptığı bir çalışmada ise ailelerin gelir düzeyindeki artış ile özellikle babaların eğitim düzeyinin öğrencilerin akademik başarıları üzerinde pozitif bir etkiye sahip olduğu belirlenmiştir. Bununla birlikte Denizli ili genelinde öğrenci başarıları ile ailelerin sosyoekonomik düzeyleri arasındaki ilişkinin belirlenmesi amacıyla yapılan çalışmada anne-babaların eğitim durumu ve mesleki özelliklerinin öğrenci başarıları üzerinde olumlu yönde bir etki oluşturduğu sonucuna ulaşılmıştır (Çömlekçioğulları, 2020). Öte yandan yapılan bazı çalışmalarda nadiren de olsa tam tersi yönde bulgulara rastlandığı görülmektedir. Nitekim Şeker, Çınar, & Özkaya (2004) çalışmalarında üniversite sınavı öncesinde ailenin gelir düzeyi, babanın öğrenim durumu, annenin öğrenim durumu gibi değişkenlerin öğrencilerin başarıları üzerinde önemli bir etkisinin olmadığını tespit ettikleri belirlenmiştir.

Konuya ilişkin yapılan çalışmalar incelendiğinde genel olarak ailelerin gelir düzeyinin, anne-babalarının eğitim durumlarının ve mesleki özelliklerinin çocukların akademik başarılarında etkili olduğu, bu etkinin de çoğunlukla pozitif yönde gerçekleştiği görülmektedir. Ancak yapılan çalışmaların genel olarak sosyoekonomik değişkenlerden biri, en fazla ikisi üzerinden bu değişkenlerin öğrencilerin akademik başarısına etkisini ölçmeye yönelik tasarlandığı belirlenmiştir (Çelikkol & Avcı, 2017; Çiftçi, 2014; Çömlekçioğlu, 2020; Engin, 2009; Şeker, Çınar & Özkaya, 2004). Bu çalışmada ise sosyoekonomik değişkenlerden; ailelerin gelir düzeyi, anne-babaların eğitim durumları ve anne-babaların mesleklerinin, öğrencilerin öğrenim gördükleri lise türlerine etkisi belirlenmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda;

Araştırmanın genel amacı: Ailelerin sosyoekonomik özellikleri ile öğrencilerin öğrenim gördükleri lise türleri arasında anlamlı bir ilişki var mıdır? sorusuna cevap aramaktır. Bu genel amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara cevap aranacaktır:

1. Ailelerin aylık gelirleri ile öğrencilerin öğrenim gördükleri lise türleri arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
2. Anne-babaların eğitim durumları ile öğrencilerin öğrenim gördükleri lise türleri arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
3. Anne-babaların meslekleri ile öğrencilerin öğrenim gördükleri lise türleri arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

Yöntem

Bu bölümde araştırmanın modeli, çalışma grubu, araştırmada kullanılan veri toplama teknikleri ve verilerin analizi ile ilgili açıklamalara yer verilmiştir.

Araştırma Modeli

Sosyoekonomik değişkenlerin öğrencilerin öğrenim gördükleri lise türleri üzerindeki etkisinin araştırıldığı bu çalışma betimsel nitelikte bir araştırmadır. Betimsel nitelikteki araştırmalar; mevcut olayların daha önceki olay ve koşullarla ilişkilerini dikkate alarak, durumlar arasındaki etkileşimi açıklamayı hedefler. Genellikle survey yöntemi olan betimleme yöntemi, grupla ilgili genişliğine bir çalışmadır. Çok sayıda obje ya da denek üzerinde belirli bir zaman kesiti içinde yapılır (Kaptan, 1998). Araştırmaya konu olan olay, birey ya da nesne, kendi koşulları içinde ve olduğu gibi tanımlanmaya çalışılır. Onları herhangi bir şekilde değiştirme, etkileme çabası gösterilmez (Karasar, 1994).

Araştırmada tarama modeli kullanılmıştır. Bu model, çok sayıdan oluşan bir evren hakkında genel bir sonuca varmak amacıyla, evrenin tümü ya da ondan alınacak örneklem üzerinde yapılan tarama düzenlemeleridir (Karasar, 1994).

Çalışma Grubu

Araştırmada, 2014-2015 eğitim öğretim yılında Ankara İli Merkez İlçelerinde bulunan farklı lise türlerinde öğrenim gören 9. Sınıf öğrencilerden oluşan dört grup (Anadolu Liseleri, Fen Liseleri, İmam-Hatip Liseleri, Mesleki ve Teknik Lise) yer almaktadır. Çalışma evreninin çok geniş

olmasından dolayı araştırma verilerinin toplanmasında örneklem alma yoluna gidilmiştir. Bu noktadan hareketle Ankara ili merkez ilçelerde bulunan Anadolu Liseleri, Fen Liseleri, İmam-Hatip Liseleri ve Mesleki ve Teknik Liseler arasından rasgele örneklem yöntemi ile araştırma kapsamına alınacak liseler belirlenmiştir. Rasgele örneklem seçme yöntemi evrenin her bir üyesinin eşit şansa sahip olacak şekilde araştırma için seçildiği örneklem türüdür (Budak & Budak, 2014). Araştırma kapsamına alınacak liseler seçilirken Ankara ili merkez ilçelerde bulunan tüm liseler numara verilerek bir poşete konulmuş ve içinden rasgele seçimler yapılmıştır. Yapılan bu seçimler sonucunda Ankara ili merkez ilçelerinde araştırma kapsamına alınan lise türlerinde öğrenim göre 978 öğrenci çalışmaya dâhil edilmiştir.

Veri Toplama Aracı

Araştırmada veri toplama aracı olarak araştırmanın amacına uygun olarak hazırlanan anket kullanılmıştır. Anketler araştırma kapsamına alınan katılımcılar tarafından doldurulan öz bildirime dayalı veri toplama aracıdır (Özpınar, 2014).

Araştırmada kullanılmış olan anket ilgili literatür taranarak hazırlanmış, hazırlanan taslak anket formları, esas uygulama yapılmadan önce pilot uygulaması yapılmış bu doğrultuda alan uzmanı kişilerin görüşleri alınarak geliştirilmiştir. Anket otuz altı madde ve üç alt boyuttan oluşmaktadır. Bu alt boyutlar ‘kişisel özellikler’, ‘sosyoekonomik özellikler’ ve ‘sosyokültürel özellikler’ şeklindedir. Anketin geçerlilik ve güvenilirlik çalışması yapılmış ve uygulama kapsamında güvenilirlik katsayısı (Cronbach-alpha) .91 olarak tespit edilmiştir. Hesaplanan güvenilirlik katsayısının ‘.70’ ve daha yüksek olması test puanlarının güvenilirliği için genel olarak yeterli görülmektedir (Büyükoztürk, 2012).

Verilerin Analizi

Veri toplama aracı ile elde edilen verilerin yorumlanması ve sayıların ilişkilendirilmesinde SPSS paket programı kullanılmıştır. Öğrencilerin öğrenim gördükleri lise türleri ile bir takım sosyoekonomik değişkenler arasındaki ilişkinin belirlenmesinde Kay-Kare Bağımsızlık Testi sonuçlarına bakılmıştır. Veri seti testin kullanımı için gerekli olan koşulları sağlamaktadır. Bu koşullar; birbiriyle ilişkisi araştırılacak olan iki bağımsız değişkenin olması ve değişkenlerin kategorik değişken özelliği taşıması ve serbestlik derecesi (sd) 2 veya daha fazla olduğu durumlarda beklenen frekansın 5’ten küçük olduğu hücre sayısı, toplam hücre sayısının %20’sinden fazla olmaması ve hiçbir gözenekte beklenen frekansın 1’den küçük olmaması olarak sıralanmaktadır. Öte yandan Anlamlılık değeri (p) kullanılmış, anlamlılık düzeyi $p < .05$ olarak hesaplanmıştır. Ayrıca test sonuçlarında değişkenler arasındaki ilişkinin anlamlı olduğu durumlarda ilişkinin gücü ile ilgili de bilgi sahibi olmak maksadıyla ilişki katsayısı hesaplaması yapılmıştır. Hesaplama sonucunda çıkan değer 0 ile 1 arasında bir değer olur ve 1’e yaklaştıkça iki değişken arasındaki ilişkinin gücünün arttığı söylenebilir (Taşpınar, 2017). Yapılan tüm bu istatistiki işlemlerin düzenli bir şekilde sunulması ve yorumunun kolaylaştırılması maksadıyla tablolar oluşturulmuştur.

Bulgular

Araştırmada elde edilen bulgular araştırmanın alt amaçları doğrultusunda aşağıda ele alınmıştır.

Birinci Alt Amaca İlişkin Bulgular

Ailelerin aylık gelirlerinin öğrencilerin öğrenim gördükleri lise türlerine etkisine ilişkin elde edilen bulgular tablo 1’de verilmektedir.

Tablo 1. Ailelerin Aylık Gelir Düzeyinin Öğrencilerin Öğrenim Gördükleri Lise Türlerine Etkisi

Okul Türü	Ailenin Aylık Geliri													
	1000 TL ve Altı		1001-2000 TL		2001-3000 TL		3001-4000 TL		4001-5000 TL		5001 TL ve Üzeri		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Anadolu Lisesi	14	4.2	75	22.3	85	25.3	58	17.3	52	15.5	52	15.5	336	100
Fen Lisesi	4	2.6	19	12.3	31	20.1	31	20.1	39	25.3	30	19.5	154	100
İmam Hatip Lisesi	45	19.9	59	26.1	41	18.1	37	16.4	19	8.4	25	11.1	226	100
Mesleki ve Teknik Lise	75	28.6	113	43.1	51	19.5	8	3.1	9	3.4	6	2.3	262	100
$X^2 = 233.557$		sd = 15		p = .000		İlişki Katsayısı = 0.439								

Yapılan kay kare analizi sonucunda ailelerin aylık gelirleri ile öğrencilerin öğrenim gördükleri lise türleri arasında anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir ($X^2_{(15)} = 233.557$; $p < 0.05$). İlişki katsayısına göre ailelerin aylık gelirlerinin öğrencilerin öğrenim gördükleri lise türü üzerinde orta düzeyde bir etkiye sahip olduğu belirlenmiştir (İlişki katsayısı = 0.439). Lise türlerine göre ailelerin aylık gelir yüzdeleri incelendiğinde Anadolu liselerinde okuyan öğrencilerin ailelerinin aylık gelir oranının en fazla 2001-3000 TL bandında olduğu (%25.3), Fen lisesinde bu oranın en fazla 4001-5000 TL aralığında görüldüğü (%25.3) belirlenmiştir. İmam Hatip Liselerine giden öğrencileri ailelerinin aylık gelir oranının en fazla olduğu gelir düzeyi ise 1001-2000 TL (%26.1) olarak tespit edilmiştir. Mesleki ve Teknik Liselerde öğrenim gören öğrencilerin ailelerinin aylık gelir oranının en fazla olduğu gelir grubu ise imam-hatip liselerindeki gibi 1001-2000 TL (%43.1) arasında olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Buna göre ailelerin gelir düzeyi arttıkça, öğrencilerin akademik olarak daha başarılı lise türlerinde öğrenim gördükleri söylenebilir.

İkinci Alt Amaca İlişkin Bulgular

Bu başlık altında anne-babaların eğitim durumlarının öğrencilerin öğrenim gördükleri lise türlerine etkisi incelenmiş ve ilk olarak annelerin eğitim durumlarının öğrencilerin öğrenim gördükleri lise türlerine etkisini gösteren bulgular tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2. Annelerin eğitim Durumlarının Öğrencilerin Öğrenim Gördüğü Lise Türlerine Etkisi

Okul Türü	Annenin Eğitim Düzeyi											
	İlkokul		Ortaokul		Lise		Lisans		Lisansüstü		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Anadolu Lisesi	56	17	58	17.6	118	35.9	22	6.7	75	22.8	329	100
Fen Lisesi	25	16.7	10	6.7	32	21.3	17	11.3	66	44	150	100
İmam Hatip Lisesi	94	42.2	43	19.3	48	21.5	9	4	29	13	223	100
Mesleki ve Teknik Lise	111	42.7	77	29.6	60	23.1	5	1.9	7	2.7	260	100
$X^2 = 207.304$		sd = 12		p = .000				İlişki katsayısı = 0.421				

Yapılan kay kare analizi sonucunda annelerin eğitim durumu ile öğrencilerin öğrenim gördükleri lise türleri arasında anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir ($X^2_{(12)} = 207.304$; $p < 0.05$). İlişki katsayısına göre annelerin eğitim durumunun öğrencilerin öğrenim gördükleri lise türü üzerinde orta düzeyde bir etkiye sahip olduğu belirlenmiştir (İlişki katsayısı = 0.439). Lise türlerine göre annelerinin eğitim düzeyleri incelendiğinde, Anadolu Liselerine giden öğrencilerin annelerinin daha çok lise mezunu (%35.9) olduğu tespit edilmiştir. Fen liselerinde okuyan öğrencilerin annelerinin ise daha çok lisans ve lisansüstü düzeyde eğitim aldıkları (%55.3) görülmektedir. Mesleki ve Teknik liselerde okuyan öğrencilerin annelerinin eğitim durumları incelendiğinde en yüksek oranın %42.2 ile ilkökul düzeyinde olduğu belirlenmiştir. Benzer durum İmam-Hatip liselerinde okuyan öğrencilerin annelerinde de görülmektedir. Elde edilen bulgulara göre imam-hatip lisesinde okuyan öğrencilerin annelerinin de en çok ilkökul düzeyinde (%42.2) eğitim aldıkları tespit edilmiştir. Buna göre annelerin eğitim düzeyleri arttıkça öğrencilerin akademik olarak daha başarılı lise türlerinde eğitim aldıkları söylenebilir.

Babaların eğitim durumları ile öğrencilerin öğrenim gördükleri lise türü arasındaki ilişkiyi gösteren bulgular ise tablo 3'te verilmektedir.

Tablo 3. Babaların Eğitim Durumlarının Öğrencilerin Öğrenim Gördükleri Lise Türlerine Etkisi

Okul Türü	Babanın Eğitim Düzeyi											
	İlkokul		Ortaokul		Lise		Lisans		Lisansüstü		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Anadolu Lisesi	35	10.6	35	10.5	90	27.4	27	8.2	142	43.2	329	100
Fen Lisesi	7	4.9	6	4.2	23	16	14	9.7	94	65.3	144	100

İmam Hatip Lisesi	52	23.4	39	17.6	52	23.4	16	7.2	63	28.4	222	100
Mesleki ve Teknik Lise	68	26	83	31.7	88	33.6	9	3.4	14	5.3	262	100
$X^2 = 231.070$		sd = 12		P = .000		İlişki katsayısı = 0.441						

Yapılan kay kare analizi sonucunda babaların eğitim durumu ile öğrencilerin öğrenim gördükleri lise türleri arasında anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir ($X^2_{(12)} = 231.070$; $p < 0.05$). İlişki katsayısına göre babaların eğitim durumunun öğrencilerin öğrenim gördükleri lise türü üzerinde orta düzeyde bir etkiye sahip olduğu belirlenmiştir (İlişki katsayısı = 0.441). Öğrencilerin öğrenim gördükleri lise türlerine göre babalarının eğitim durumları incelendiğinde; Anadolu liselerinde okuyan öğrencilerin babalarının yarısından fazlasının (%8.2 + %43.2 = %51.4) lisans ve lisansüstü eğitim aldıkları belirlenmiştir. Fen liselerinde öğrenim gören öğrencilerin babalarının ise Anadolu liselerinde okuyan çocukların babalarında olduğu gibi daha çok üniversite mezunu oldukları ve üzerine bir de lisansüstü eğitim aldıkları (%9.7 + %65,3 = %75) görülmektedir. İmam Hatip liselerinde okuyan öğrencilerin babalarının da daha çok üniversite mezunu oldukları (%7.2 + %28.4 = %35.6) ve belli bir oranda lisansüstü eğitim alanların da olduğu tespit edilmiştir. Mesleki ve teknik liselerde okuyan öğrencilerin babalarının ise daha çok lise mezunu olduğu (%33.6) bulgusuna ulaşılmıştır. Buna göre babaların eğitim düzeyleri arttıkça öğrencilerin akademik olarak daha başarılı liselerde eğitim aldıkları söylenebilir.

Üçüncü Alt Amaca İlişkin Bulgular

Bu başlık altında anne-babaların mesleklerinin öğrencilerin öğrenim gördükleri lise türlerine etkisi incelenmiş ve ilk olarak annelerin mesleklerinin öğrencilerin öğrenim gördükleri lise türlerine etkisini gösteren bulgular tablo 4'te verilmiştir.

Tablo 4. Annelerin Mesleklerinin Öğrencilerin Öğrenim Gördükleri Lise Türlerine Etkisi

Okul Türü	Annenin Mesleği											
	Çalışmıyor		Memur		İşçi		Serbest Meslek		Diğer		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Anadolu Lisesi	84	52.5	48	30	3	1.9	7	4.4	18	11.3	160	100
Fen Lisesi	77	50	57	37	3	1.9	2	1.3	15	9.7	154	100
İmam Hatip Lisesi	180	79.6	19	8.4	6	2.7	7	3.1	14	6.2	226	100
Mesleki ve Teknik Lise	177	67.6	10	3.8	29	11.1	20	7.6	26	9.9	262	100
$X^2 = 147.849$		sd = 12		P = .000		İlişki katsayısı = 0.395						

Yapılan kay kare analizi sonucunda annelerin meslekleri ile öğrencilerin öğrenim gördükleri lise türleri arasında anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir ($X^2_{(12)} = 147.849$; $p < 0.05$). İlişki katsayısına göre annelerin mesleklerinin öğrencilerin öğrenim gördükleri lise türü üzerinde orta düzeyde bir etkiye sahip olduğu belirlenmiştir (İlişki katsayısı = 0.395). Öğrencilerin öğrenim gördükleri lise türlerine göre annelerinin çalışıp çalışmama durumu ve meslekleri incelendiğinde, annesi çalışmayan öğrencilerin oranının en yüksek olduğu lise türünün İmam hatip liseleri (%79,6) olduğu tespit edilmiştir. Bununla birlikte annesi memur olan öğrencilerin oranının en yüksek olduğu lise türünün Fen Liseleri (%37) olduğu tespit edilmiştir. Annesi işçi olarak çalışan öğrencilerin oranının en yüksek olduğu lise türünün ise Mesleki ve Teknik liseler (%11.1) olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Bu sayılan meslek kolları dışında annesi farklı bir meslek kolunda çalışan öğrencilerin oranının ise en yüksek Anadolu liselerinde olduğu belirlenmiştir.

Babalarının meslekleri ile öğrencilerin öğrenim gördükleri lise türü arasındaki ilişkiyi gösteren bulgular ise tablo 5'te verilmektedir.

Tablo 5. Babaların Mesleklerinin Öğrencilerin Öğrenim Gördükleri Lise Türlerine Etkisi

Okul Türü	Babanın Mesleği											
	Çalışmıyor		Memur		İşçi		Serbest Meslek		Diğer		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Anadolu Lisesi	2	1.3	84	52.8	9	5.7	27	17	37	23.3	159	100
Fen Lisesi	2	1.3	88	57.1	8	5.2	23	14.9	33	21.4	154	100
İmam Hatip Lisesi	2	0.9	67	29.6	28	12.4	69	30.5	60	26.5	226	100
Mesleki ve Teknik Lise	4	1.5	37	14.1	54	20.6	95	36.3	72	27.5	262	100
$X^2 = 124.155$		sd = 12		P = .000		İlişki katsayısı = 0.366						

Yapılan kay kare analizi sonucunda babaların meslekleri ile öğrencilerin öğrenim gördükleri lise türleri arasında anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir ($X^2_{(12)} = 124.155$; $p < 0.05$). İlişki katsayısına göre babaların mesleklerinin öğrencilerin öğrenim gördükleri lise türü üzerinde orta düzeyde bir etkiye sahip olduğu belirlenmiştir (İlişki katsayısı = 0.366). Lise türlerine göre babalarının çalışıp çalışmama durumu ve meslekleri incelendiğinde, babası çalışmayan öğrencilerin oranının en yüksek olduğu lise türünün Mesleki ve Teknik liseler (%1.5) olduğu belirlenmiştir. Babası memur olanların oranının en yüksek olduğu lise türünün ise Fen liseleri (%57.1) olduğu görülmektedir. İmam hatip liselerinde okuyan öğrencilerin babalarının daha çok serbest meslekle (%30.5) uğraştıkları tespit edilmiştir. Aynı durumun Mesleki ve Teknik liselerde okuyan öğrencilerin babaları içinde geçerli olduğu bulgusu mevcuttur. Nitekim Mesleki ve Teknik liselerde öğrenim gören öğrencilerin babalarının daha çok serbest meslek (%36.3) alanlarından biriyle meşgul olduğu belirlenmiştir.

Bu çerçevede anne-baba mesleklerine göre memur çocuklarının daha çok Fen liseleri ve Anadolu liselerinde, serbest meslekle uğraşanların ve işçi olanların çocuklarının ise daha çok İmam-Hatip liseleri ve Mesleki ve Teknik liselerde okuduğu söylenebilir.

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Bu araştırmada; ailelerin sosyoekonomik özelliklerinin, öğrencilerin öğrenim gördükleri lise türleri üzerindeki etkisinin incelenmesi amaçlanmıştır. Bu doğrultuda araştırma amacı kapsamında hazırlanmış olan veri toplama aracı Ankara ili merkez ilçelerde yer alan farklı program uygulanan liselerde uygulanmış ve araştırma örneklemine dâhil edilen öğrencilerin ailelerinin sosyoekonomik özellikleri öğrenim gördükleri lise türüne göre belirlenmiştir.

Araştırma sonucunda; ailelerin aylık gelir düzeyleri ile öğrencilerin öğrenimlerine devam ettikleri lise türleri arasında anlamlı bir ilişki olduğu, aynı şekilde anne-babaların eğitim durumlarının da öğrencilerin öğrenim gördükleri lise türleri üzerinde etkisi olduğu belirlenmiştir. Bunlara ek olarak anne-babaların meslekleri ile öğrencilerin öğrenim gördükleri lise türleri arasında da anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

Araştırmanın alt amaçlarına ilişkin ayrı ayrı değerlendirmeler yapıldığında; ilk olarak ailelerin aylık gelir düzeylerinin öğrencilerin öğrenim gördükleri lise türü üzerindeki etkisi incelenmiş ve ailelerin gelir düzeyi arttıkça öğrencilerin akademik açıdan daha başarılı olan lise türlerinde öğrenim gördükleri sonucuna varılmıştır. Nitekim yapılan çalışmalarda da araştırma bulgularını destekler nitelikte sonuçlara ulaşıldığı, ailelerin gelir düzeyi arttıkça çocuklarının da akademik başarılarının arttığı tespit edilmiştir (Çiftçi, 2014; Metin, 2013). Hatta ailelerin gelir düzeyi arttıkça ortaöğretime geçişte yapılan merkezi sınavlarda öğrencilerin başarı düzeyinin de arttığını bildiren çalışmalar da mevcuttur (Çelikkol & Avcı, 2017; Yavuz, 2020). Bir diğer çalışmada da makro düzeyde ülkelerin sosyoekonomik özellikleri üzerinden öğrencilerin akademik başarıları incelenmiş ve sosyoekonomik yönden daha kuvvetli olan ülkelerin PISA sınavında matematik alanında daha iyi sonuçlar elde ettiği belirlenmiştir (Avcı, Sarier, & Uysal, 2012).

Araştırmanın bir diğer alt amacı olan anne-babaların eğitim durumlarının öğrencilerin öğrenim gördükleri lise türlerine etkisi incelendiğinde anne ve babaların eğitim düzeyleri arttıkça öğrencilerin akademik yönden daha başarılı lise türlerinde öğrenim gördüğü sonucuna ulaşılmıştır. Araştırma neticesinde ulaşılan ilişki katsayılarından yola çıkarak öğrencilerin öğrenimlerine devam ettikleri lise türleri üzerinde babaların eğitim düzeylerinin, annelerin eğitim düzeylerinden görece daha etkili olduğu sonucuna varılmaktadır. Nitekim bu duruma ilişkin yapılan araştırmalarda farklı sonuçlara ulaşıldığı görülmektedir. Örneğin Çömlekçiogulları (2020) yapmış olduğu çalışmada anne babanın eğitim durumlarının öğrenci başarısı üzerinde etkili olduğu, yükseköğretim mezunu olan anne babaların çocuklarının başarı ortalamalarının daha yüksek olduğu sonucuna ulaşmıştır. Bir diğer çalışmada da liseye geçişlerde öğrenci başarısına etki eden faktörler incelenmiş ve anne babanın eğitim düzeyinin çocukların akademik başarısı üzerinde olumlu bir etkiye sahip olduğu sonucuna varılmıştır (Yavuz, 2020). Yine aynı doğrultuda Ankara İli özelinde yapılan bir çalışmada özellikle babaların eğitim düzeyi ile öğrencilerin akademik başarıları arasında pozitif yönde bir ilişki bulunduğu sonucuna ulaşılmıştır (Engin, 2009). Fakat 2004 yılında yapılan bir araştırmada üniversite sınavı öncesinde anne ve babaların öğrenim durumu gibi değişkenlerin öğrencilerin başarısı üzerinde önemli bir etkisinin olmadığı sonucuna varılmıştır (Şeker, Çınar, & Özkaya, 2004). Bu bağlamda literatürde yer alan çalışmalarda çoğunlukla anne ve babaların eğitim düzeylerinin öğrencilerin akademik başarılarında olumlu bir etkisinin olduğu sonucuna ulaşılmaktadır.

Araştırma neticesinde ulaşılan bir diğer önemli sonuç ise; anne ve babaların meslekleriyle öğrencilerin öğrenim gördükleri lise türleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmasıdır. Araştırma sonucunda memur çocuklarının akademik yönden daha başarılı lise türlerinde öğrenim gördüğü sonucuna varılmaktadır. Burada dikkat çeken bir diğer önemli nokta da; ulaşılan ilişki katsayılarına göre öğrencilerin öğrenim gördükleri lise türleri üzerinde, annelerin mesleki durumlarının, babaların mesleki durumlarına göre daha etkili olmasıdır. Bu doğrultuda araştırma sonucunu destekler nitelikte Denizli İli özelinde yapılan bir çalışmada anne-babaların mesleki özelliklerinin öğrencilerin başarısı üzerinde etkili olduğu, yüksek ve düzenli gelirli işlerde çalışan

anne-babaların çocuklarının başarı ortalamalarının daha yüksek olduğu sonucuna varılmaktadır (Çömlekçiogulları, 2020).

Araştırmada sosyoekonomik değişkenlerin öğrencilerin öğrenim gördükleri lise türleri üzerinde etkisi olduğu sonucuna ulaşıldığından, başka bir anlatımla geliri yüksek, iyi eğitim almış ailelerin çocuklarının akademik yönden daha başarılı lise türlerinde eğitim aldığı tespit edildiğinden, öğrencilerin eğitim hayatlarına sosyoekonomik değişkenlerin daha az etki etmesine olanak sağlayacak tedbirlerin alınması önerilmektedir.

Kaynakça

- Aydın, A., Sarier, Y., & Uysal, Ş. (2012). Sosyoekonomik ve sosyokültürel değişkenler açısından PISA matematik sonuçlarının karşılaştırılması. *Eğitim ve Bilim*, 37(164), 20-30. <http://eb.ted.org.tr/index.php/EB/article/view/219> sayfasından erişilmiştir.
- Budak, İ., & Budak, A. (2014). Nicel, nitel ve karma araştırmalarda örnekleme. B. Johnson & L. Christensen (Ed.), *Eğitim araştırmaları (nicel, nitel ve karma yaklaşımlar)* (İ. Budak & A. Budak, çev.) içinde (s. 215-242). Ankara: Eğiten.
- Büyükoztürk, Ş. (2012). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı*. Ankara: Pegem Akademi.
- Çelikkol, Ö., & Avcı, N. (2017). Aile gelir düzeyi bağlamında liselere erişimde eğitimsel eşitsizlik alanlarının araştırılması (Isparta ili örneği). *Bilge Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 1(2), 165-183. <http://dergipark.gov.tr/busad-E-mail:> sayfasından erişilmiştir.
- Çiftçi, C., & Çağlar, A. (2014). Ailelerin sosyo-ekonomik özelliklerinin öğrenci başarısı üzerindeki etkisi: Fakirlik kader midir?. *International Journal of Human Science*, 11(2), 155-175. doi: 10.14687/ijhs.v11i2.2914 sayfasından erişilmiştir.
- Çömlekçiogulları, A. (2020). *Öğrenci başarısı ile ailelerin sosyoekonomik düzeyleri arasındaki ilişki (Denizli İli örneği)*. (Yüksek lisans tezi). <http://acikerisim.pau.edu.tr:8080/xmlui/handle/11499/35091> sayfasından erişilmiştir.
- Engin, C. (2009). Factors influencing the academic achievement of the Turkish urban poor. *International Journal of Educational Development*, 29, 17-29. <https://eric.ed.gov/?id=EJ817424> sayfasından erişilmiştir.
- Kaptan, S. (1998). *Bilimsel araştırma ve istatistik teknikleri*. Ankara: Tekışık.
- Karasar, N. (1994). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Ankara: Nobel.
- Kaya, Y.K. (1984). *İnsan yetiştirme düzenimiz (politika – eğitim – kalkınma)*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi.
- Keyder, Ç., & Üstündağ, N. (2006). *Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da sosyal ve ekonomik öncelikler raporu*. <https://www.tesev.org.tr/tr/research/dogu-ve-guneydogu-anadoluda-sosyal-ve-ekonomik-oncelikler/> sayfasından erişilmiştir.
- Metin, M. (2013). Öğrencilerin seviye belirleme sınavlarındaki başarısına etki eden unsurların farklı değişkenler açısından incelenmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14(1), 67-83. <https://docplayer.biz.tr/278398-Ogrencilerin-seviye-belirleme-sinavindaki-basarisina-etki-eden-unsurlarin-farkli-degiskenler-acisindan-incelenmesi.html> sayfasından erişilmiştir.
- Milli Eğitim Bakanlığı (2019). *Milli eğitim istatistikleri 2019 – 2020*. http://sgb.meb.gov.tr/www/icerik_goruntule.php?KNO=396 sayfasından erişilmiştir.
- Özpınar,, İ. (2014). Anket nasıl yapılandırılır. B. Johnson & L. Christensen (Ed.), *Eğitim araştırmaları (nicel, nitel ve karma yaklaşımlar)* (İ. Özpınar, çev.) içinde (s. 161-192). Ankara: Eğiten.

- Şeker, R., Çınar, D., & Özkaya, A. (2004). *Çevresel faktörlerin üniversite öğrencilerinin başarı düzeylerine etkileri*. 13. Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayında sunulmuş bildiri, İnönü Üniversitesi, Malatya. <https://docplayer.biz.tr/5071196-Cevresel-faktorlerin-universite-ogrencilerinin-basari-duzeyine-etkileri-renan-seker-1-derya-cinar-2-abdulkadir-ozkaya-1.html> sayfasından erişilmiştir.
- Taşpınar, M. (2017). *Sosyal bilimlerde SPSS uygulamalı nicel veri analizi*. Ankara: Pegem Akademi.
- Tomul, E. (2007). Türkiye’de eğitime katılım üzerinde gelirin etkisi. *Pamukkale Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22(2), 122-131. <https://app.trdizin.gov.tr/publication/paper/detail/TnpBd01UUTA> sayfasından erişilmiştir.
- Türkiye Cumhuriyeti Anayasası. (1982). *T.C. Resmi Gazete* (17844, 20 Ekim 1982)
- Yavuz, A. (2020). *Ortaöğretim geçiş sınavında öğrenci başarısını etkileyen etmenler*. (Tezsiz Yüksek Lisans Tezi). <http://acikerisim.pau.edu.tr:8080/xmlui/handle/11499/35079> sayfasından erişilmiştir.

Research Article

Sosyoekonomik Değişkenlerin Öğrencilerin Öğrenim Gördükleri Lise Türlerine Etkisi: Karşılaştırmalı Bir Analiz

The Effect of Socioeconomic Variables on Types of High Schools that Students Attend: A Comparative Analysis

Ömer Faruk ABİDE Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü ofabide@gmail.com https://orcid.org/0000-0002-1386-9894	Tayip DUMAN Prof. Dr. Bozok Üniversitesi Eğitim Fakültesi tayip.duman@bozok.edu.tr https://orcid.org/0000-0003-2030-7176
---	---

Extended Abstract

Introduction

Today, in information age, we witness that economic, social or technological changes that concern the society happen at an unprecedented pace. In this process of change, it is observed that some societies are at a different level, and design their social dynamics in a way to be a pioneer of change and development. The most important treasures that societies have in this process are education systems to ensure manpower potential and its quality.

What is important here is to ensure involvement of the existing manpower in the education system and, by providing equality of opportunity in education, to get the highest level of efficiency from human potential, which is the most valuable treasure of societies. Within this context, countries take various measures and do their planning accordingly.

It can be stated that inequality of opportunity in education and its impact on students' academic success is affected by different variables. However, it is indicated that inequalities in education mostly stem from socioeconomic structure of the country at the macro level and family factors at the micro level (Tomul, 2007). Therefore, it can be concluded that educational activities depend on financial power of families.

Consequently, the general purpose of the study is to search for an answer to whether socioeconomic characteristics of families have a significant effect on types of high schools where their children study.

Method

This study, in which the effect of socioeconomic variables on students' high schools is investigated, is based on descriptive research and survey model. The study sample consists of four groups including 9th grade students studying at different types of high schools (Anatolian, Science, Religious, Vocational and Technical High Schools) in central districts of Ankara during 2014-2015 academic year. Since the population of the study is too broad, sampling was applied in data collection. From this point forth, high schools to be included in the scope of the study were identified through random sampling method among Anatolian, Science, Religious, Vocational and Technical High Schools in central districts of Ankara. As the data collection tool, a

questionnaire designed in accordance with the purpose was utilized. Validity and reliability of the questionnaire was tested, and reliability coefficient (Cronbach-alpha) was determined as .91. In interpretation of the data and correlation of numbers, SPSS packaged software was used. In order to identify the relationship between high school types of students and several socioeconomic variables, Chi-Square Test of Independence results were evaluated.

Findings (Results)

According to the findings obtained at the end of the study, it was identified that there was a significant relationship between monthly incomes of parents and types of high schools that their children attended ($X^2_{(15)} = 233.557$; $p < 0.05$). Regarding the correlation coefficient, monthly incomes of parents had moderate effect on where their children studied (correlation coefficient = 0.439). Besides, a significant relationship was determined between educational background of mothers and schools of children ($X^2_{(12)} = 207.304$; $p < 0.05$). Considering the correlation coefficient, educational background of mothers had moderate effect on types of high schools that their children attended (correlation coefficient = 0.439). Similar findings were also observed with educational background of fathers, which was identified to have a moderate effect on the subject (correlation coefficient = 0.441).

On the other hand, another finding was that professions of parents had a significant effect on types of high schools where their children studied ($X^2_{(12)} = 147.849$; $p < 0.05$). The correlation coefficient obtained indicated that parents' professions had a moderate effect on their children's schools.

Conclusion, Discussion and Recommendations

The research results reveal that there is a significant relationship between monthly incomes of parents and types of high schools that their children attend, and similarly, educational background of parents affects where their children study. In addition, there is also a significant relationship between professions of parents and high schools of their children.

When sub-purposes of the study are evaluated individually, first, the effect of parents' monthly incomes on their children's education is examined, and it is concluded that as families' level of income increases, their children study at academically more successful high schools. Moreover, various results supporting the findings of this study have been obtained in previous research presenting that children's academic success increases correlatively with families' level of income (Ciftci, 2014; Metin, 2013). Furthermore, there are studies indicating that as parents' level of income increases, children's level of success in secondary education examinations gets higher (Celikkol & Avci, 2017; Yavuz, 2020). Another study, in which students' academic success was investigated in terms of socioeconomic characteristics of countries at macro level, reveals that countries socioeconomically more powerful obtain better results in the field of math in PISA exam (Avci, Sarier, & Uysal, 2012).

When the effect of parents' educational background is examined as another sub-purpose of the study, it is concluded that children of parents with a higher level of education study at high schools with higher academic success. Regarding the correlation coefficients obtained in the study, educational level of fathers is relatively more effective than that of mothers on the school types of children. As a matter of fact, different results are observed in relevant research. For instance, Comlekciogullari (2020) presents, in his study, that educational status of parents has an impact on student success, and children with parents having graduated from higher education have higher success averages. In another study investigating the factors affecting student success in high school entrance, it is discovered that parents' level of education has a positive impact on children's academic success (Yavuz, 2020). Likewise, a study conducted in Ankara has revealed a positive correlation between academic success of students and educational level of fathers in particular (Engin, 2009). However, in a study conducted in 2004, it is indicated that variables such as educational background of parents does not have a significant effect on student success

in university entrance exam (Seker, Cinar, & Ozkaya, 2004). In this context, it is concluded, in most research in the literature, that parents' level of education impacts their children's academic success positively.

Another important result obtained in the study is that there is a significant relationship between professions of parents and types of high schools that their children attend, and civil servants' children study at academically more successful high schools. Considering the correlation coefficients obtained, another note-worthy point here is that professional status of mothers is more effective than that of fathers on the types of high schools where their children study. Accordingly, in a study conducted in Denizli, it is indicated that professional features of parents affect children's success, and children of parents with well-paid, regular jobs have higher success averages (Comlekciogullari, 2020).

Based on the results obtained in the study, it is recommended that practices to ensure equality of opportunity in every stage of education should be diversified, and especially children of low-income families should be provided with opportunities supporting their education.